

2. *Uluslararası
Türk Halklarının
Felsefî Mirası
Sempozyumu*

KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
24-25-26 EKİM 2019



**II. ULUSLARARASI TÜRK HALKLARININ FELSEFÎ MİRASI
SEMPOZYUMU**

(24-26 Ekim 2019, Kırşehir, TÜRKİYE)

**II. INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON THE PHILOSOPHICAL
HERITAGE OF THE TURKIC PEOPLES**

(24-26 October 2019, Kırşehir, TURKEY)

**SEMPOZYUM
BİLDİRİ TAM METİNLER KİTABI
SYMPOSIUM PROCEEDINGS**

ISBN: 978-605-031-362-8

II. Uluslararası Türk Halklarının Felsefî Mirası Sempozyumu

24-26 Ekim 2019, Kırşehir, TÜRKİYE

II. International Symposium on The Philosophical Heritage of The Turkic Peoples

24-26 October 2019, Kırşehir, TURKEY

**TEFM 2019 BİLDİRİ TAM METİNLER KİTABI
PHTP 2019 SYMPOSIUM PROCEEDINGS**

Editörler/Editors:

Dr. Hamza YAKAR & Prof. Dr. Cemalettin İPEK

Basım Tarihi : 16.12.2019

ISBN : 978-605-031-362-8

WEB : <https://tefm2019.ahievran.edu.tr/>

NURETTİN TOPÇU'DA BİR DİNİ TECRÜBE TÜRÜ OLARAK SANAT VE ESTETİK

Aysel TAN¹

Özet

Nurettin Topçu (1909-1975) din felsefesini *irade ve hareket* üzerine bina etmiştir. Ona göre irade, doğuştan gelen ve içimizden dışa çevrilen itici güçlerle, frenleyici güçler arasında şuurul bir dengeyin olmasıdır. İrade, tarihsel bir hareket ile devamlı olarak Allah'a ve sonsuzluğa doğru yükselir. İradenin amacı insanı Allah'a/sonsuzluğa ulaştırmaktır. İrade, bireysel alışkanlıklar ve ihtiraslardan etkilendiği gibi, toplumsal yapıdan da etkilenir. İradenin insandaki fonksiyonu, sonsuzluk özlemi içinde olan insana *Allah şuurunu* ve *ıstırabını* fark ettirmektir. Böylece insan *hareket*'e geçer. Bu tarihsel hareket belli basamaklara göre gerçekleşir. Hareketin kime yönelik ve ne amaçla yapıldığını fark eden irade; *aile*, *devlet* ve *millet* gibi toplumsal yapılarda ortaya çıkar, bu yapıları oluşturma ve devamlılığını sağlama görevi üstlenir. *İrade en son sanatta ortaya çıkar*. Sonsuzluk arzusu duyan ve buna bir türlü ulaşamayan sanatçı iradesindeki eksikliği hissederek, bunu tamamlamak için hareket geçer; varlığa veya eşyaya bağlanır. Bu bağlılık kurtarıcı bir vehimdir. Bundan insanın bütün iradi kuvvetleriyle kendisinden başkasına sığınması demek olan *aşk* doğar. Ruh, harekete âşık olur. Böylece sanatçı kendisindeki eksikliği tamamlayarak *iman* eder. İman iki yönlüdür. Sanatçı 'tek'e ve iç'e doğru yönelip iman ederse buna *dini iman*, çokluğa ve dış'a doğru yönelip bağlanırsa/iman ederse buna da *estetik iman* denir. Zamanla dışa yönelen *beden* ve içe yönelen *ruh* bir bütün halinde sonsuza, aşkın olana, Allah'a teslim olunca ortaya *mistik iman* çıkar. Bu mistik birleşme veya aşka teslim oluştan '*hakikat*' doğar ve böylece rönesans başlar. Rönesansı başlatan itici güç sanattır. Topçu'nun dini tecrübe anlayışı sanatla iç içedir. Sanat dini tecrübeyi doğurduğu gibi, dini tecrübe sonucu rönesans meydana gelir ve insan her anlamda *kurtuluşa* erer. Topçu, Rönesans ve kurtuluşu *mistik bir iman* ve *tecrübeye* bağlamıştır. Burada onun bilgiye bakışı anahtar rol oynar. Çünkü o, bilgi elde etmede aklın (rasyonalizm) ve deneyin (empirizm) önemli olmadığını bilginin *varoluşsal* ve içten gelen *mistik tecrübe* ile elde edildiğini iddia eder. Bu bildiride onun bu düşünce sistemini ortaya koymak için önce doktora tezi olan '*İsyan Ahlakı*' kitabını, sonra diğer eserlerini ve hakkında yazılmış kitap/makaleleri dikkate alacağız. Daha sonra onu etkileyen düşünürlere değinip hangi konularda etkilendiğini açıklayacağız. Böylece onun düşünce, bilgi ve tecrübe sistemini çok boyutlu olarak değerlendirilip ortaya koyacağız.

Anahtar Kelimeler: İrade, hareket, sonsuzluk, sanat, sanatçı, aşk, dini iman, estetik iman, mistik iman, rönesans, dini tecrübe, kurtuluş.

Abstract

Nurettin Topçu (1909-1975) built religious philosophy on *the philosophy of willpower and motion*. For him, willpower is the existence of a conscious balance between driving and braking forces that are innate and flowing from the inside out of us. Willpower is constantly rising towards God and infinity with a historical motion. The aim of willpower is to help human reach eternity. This historical motion occurs in accordance with certain steps. Willpower is affected not only by individual habits and passions but also by the social structure.

The function of willpower for humans, who are longing for eternity, is to make them recognize the *consciousness* and *anguish of God*. With this awareness, the human moves on to the *motion*. The willpower, which realizes the direction and aim of the motion, emerges in social structures such as State and nation, and takes up the role of establishing and sustaining these structures. *Willpower lastly shows itself in art*.

The artist, who longs for eternity and can't find a way to reach it, feels the lack in his willpower, acts to complete the lack and gets engaged in an existence or a thing. This engagement is a savior illusion and *love* that means sheltering someone other than himself with his total willpower is born. Upon the completion of this lacking, *faith* (love) emerges. The spirit falls in love with motion.

Faith has two dimensions. When the artist turns to 'the only' and 'the internal', this is called *religious faith*. If he leans to/relies on/believes in plurality and the external, this is called *aesthetical faith*. When, in time, the *body* that leans to the external and the *spirit* that turns to the internal surrenders to the eternity, the transcendent, God as a whole, *mystic faith* occurs. '*Truth*' rises from this mystic union and surrender to love and thereby renaissance initiates. Because the driving power that starts renaissance is

¹ Fırat Üniversitesi SBE, Din Felsefesi Doktora Öğrencisi, ayseltan@gmail.com

art. The understanding of religious experience of Topçu is nested with art. As art generates religious experience, renaissance emerges as a result of religious experience and the human reaches *salvation* in every sense.

Keywords: Willpower, motion, eternity, art, artist, religious faith, aesthetical faith, mystic faith, renaissance, religious experience, salvation.

Giriş

Nurettin Topçu iradeyi insana ait içsel, metafiziksel bir kuvvet ve hareket olarak ele alır. Ona göre ‘*insan iradeden ibarettir*’ ve böylece o bir anlamda insanı irade ile özdeşleştirmektedir. (KARA, Nurettin Topçu, 2009, s. 156-157.) İrade temelde içimizden gelen bir itilmedir, dış dünyadan tesirler alan insan sonra bu tesirlere karşı ‘şuurlu’ tepkiler verince irade ortaya çıkar. Nurettin Topçu’ya göre irade, içimizden dışa çevrilen itici kuvvetlerle frenleyici kuvvetler arasında şuurlu bir denkleşmedir. (TOPÇU, İradenin Davası Devlet ve Demokrasi, 1998, s. 15) İrade, aşk ve ölüm kutupları arasında gidip gelen hayatın idare edicisidir. (KARA, Nurettin Topçu, 2009, s. 156)

Topçu, hakikatte tek bir iradenin var olduğunu kabul etmektedir. O da “*Allah’ın iradesi*”dir. Bu nedenle o, İslam düşüncesindeki külli irade-cüzi irade ayırımının suni bir ayırım olduğunu öne sürmekte ve bu ayırımı karşı çıkmaktadır. Yine o, insanın kendisine ait bir iradeye sahip olmadığını, evrensel biçimdeki bu tek iradeye iştirak halinde yaşadığını savunmaktadır. (TOPÇU, İradenin Davası Devlet ve Demokrasi, 1998, s. 14) İrade önce her şeyi tabiatta aramayı denemiş ve bu hareketi ile kendi yetersizliğini sonsuz derecede arttırarak kendini esir etmiştir. Bu onu kör etmiştir ve bu nedenle kendi varlığında dolaşan iradeyi kendi iradesi zannetmiş ve ona ‘*cüzi irade*’ demek suretiyle onu, ‘*külli irade*’ adını verdiği Allah’ın iradesi olan ‘*tek irade*’den ayırarak kendine mal etmiştir. (İRĞAT M. , 2017, s. 15)

İradede iki unsur vardır; *seçmek* ve *yapmak*. Seçmek, sebepsiz değil bir sebebe bağlıdır. Bu sebep insana etki eden itici ve frenleyici kuvvetlerdir. Ferdin yaşadığı veya içselleştirdiği, ona tabiattan ve cemiyetten tesirle gelen duygular, itici kuvvetleri oluşturur; bunlar hayati hazlar, iştihalar, menfaat endişesi, sempati, alışkanlık, aşk, ilim, sanat idealleri, zafer sevgisi gibi duygulardır. (İRĞAT M. , 2016, s. 314) Bu iki zıt kuvvetin ortasında hareketlerimiz meydana gelir. Hareketleri çemberleyen frenleyici kuvvetler insanı esaret altına alan tesirlerdir. İrademizi besleyen itici kuvvetlerin kaynağının her ferde göre değişkenlik gösterdiğini söyleyen Topçu, sahip olduğu nitelik ve frenleyici kuvvetlere karşı verdiği tepkiler ölçüsünde insana değer kazandırdığını belirtmektedir. (TOPÇU, İradenin Davası Devlet ve Demokrasi, 1998, s. 14) Ona göre, egoist kaynaktan beslenen duygular, insanda hayvani bir hayat ve süfli bir irade yaşattıkları halde, özgeci kaynaklardan beslenen duygular insanı yükseltmekte ve iradeye değer kazandırmaktadır. (KARA, Nurettin Topçu, 2009, s. 157) İradenin eseri olan hareket mükemmele, daha mükemmele bir özlemdir. İnsan kendini ancak hareketin içinde tanır ve sonra hareket ondan bir yaprak gibi kopar. (TOPÇU, İsyah Ahlakı, 2002, s. 31) Tam irade ona göre bireyden başlayan, aile ve devlet gibi otoriteleri kabul eden, insanlık ve millet basamaklarından ve en son sanat basamaklarından

geçerek Allah'a ulaştıran iradedir. (İRĞAT M. , 2017, s. 14) İradenin gayesi insanı sonsuzluğa ve Allah'a ulaştırmaktır. (TOPÇU, İradenin Davası Devlet ve Demokrasi, 1998, s. 14)

Dıştan gelen tesirlere karşı aldığı vaziyet bakımından insan iradesini başka bir ayırıma daha tabi tutan Topçu, bu sefer 'realist' ve 'idealist' olarak ikili bir ayırıma gider. Topçunun bu realist ve idealist irade ayırımı düşüncesinin temelini oluşturur ve birey, aile, toplum, millet, devlet, sanat, ahlak ve son olarak din anlayışında bu ikili ayırıma göre açıklamalar yapar. (TOPÇU, İsyah Ahlakı, 2002, s. 31) Realist ruhları 'iradesizlikle' suçlamaktadır. İdealist ruhlar ise 'iradeli' dir. Fakat onun bu irade anlayışı külli irade ve cüzi irade ayırımına getirdiği eleştiriler ve ulaştığı 'tek irade' anlayışına göre değerlendirildiğinde idealist ruhların iradeli olması demek Allah'ın iradesi demektir. Yani insan idealist olunca içinden doğan irade artık tanrısallaşır. Tek irade olduğuna göre aslında realistin iradesiz olduğu şeklindeki düşüncesi bir yönüyle geçerliliğini yitirecektir, çünkü tek irade her şeyde içkin olarak (panteizm)¹ mevcuttur. Zaten bu irade insanın yokluğu (fena) durumu ile ortaya çıkmaktadır. İnsanın Allah'ın iradesinde yok olması iradedir. Bu dünyadaki tek anlamlı iş varlığın kendisini hiçlemesi ve yok etmesidir. (KARA, Nurettin Topçu, 2009, s. 174)

Realist Dünya Görüşü

Topçu'ya göre *realist ruhlar*, dıştan gelen tesirlerle çarpışmayı asla göze alamayan fakat bunlara yenilmemesini de bilen kurnaz ruhlardır. Menfaatlerini her zaman gözetir, rahatlarını bozacak olan irade muharebesini göze alamayarak hayatla uzlaşma yoluna giderler. İrade yerine 'hile'nin zaferini isterler. Bunlar, *iradesizlikle* muvaffak olmasını bilen sinsi ruhlardır. İkiyüzlü olduklarından kendi benliklerini terk edip dıştan gelen tesirlere açık olurlar. (TOPÇU, İradenin Davası Devlet ve Demokrasi, 1998, s. 19-20)

Realist bireylerde ilmi zekâ, kullanılmaya elverişli sonuçları araştırır ve bu amaca ulaşmak için gerçekliği (realiteyi) parçalara ayırır. Onu, duyulur verilerden hareketle ve ondan yararlanmak gayesiyle şemalaştırır, soyut çerçeveler yerleştirir. Gerçeklikten alet yapmaya yeltenir. Her ilmi disiplinin bir uygulaması ve teknik faaliyeti vardır. Böylece gerçeklikten uzaklaşmış bilimler, duyumdaki birliği kaybetmişlerdir. Her bilimin kullandığı metotlar arasındaki farklılık bilimlerin kendi aralarında bir bütünlük olmadığını gösterir. (TOPÇU, İsyah Ahlakı, 2002, s. 51)

Realist bireyler iradesizdirler. Çünkü onlar *dış etkilere* göre şekillenmişlerdir. Onlar her zaman akıl ve mantıkla hareket ederler ve madde odaklı yaşarlar. Dış gözlem yaparlar, tabiatın *parça bilgiye* ulaşmak ister ve dış tecrübe ile yani kısır ve değersiz bilgiyle hareket ederler. Sadece parçaya odaklı

¹ Panteizm: Geniş bir çerçeve içinde ele alındığında, Tanrı'nın dünya ile olan olumlu ve organik ilişkisi bakımından, deizmi aşan ve Tanrı'nın dünyaya aşkın değil de, içkin olduğunu öne süren Tanrı anlayışı ya da görüşü. Panteizm, Tanrı'nın dünyayla ve insanla mekanik ve dışsal bir ilişki içinde olduğunu öne süren deizme dönüşme eğilimi gösterdiğine inandığı teizm karşı felsefi ve dini bir tepki olarak gelişmiştir. Buna göre teizm sonsuzla sonlu olan arasındaki ilişkiyi dışsal ve arazi bir ilişkiye dönüştürdüğü, sonluya bağımsız, sonsuzlu ise sınırlı hale getirdiği ve insan ruhuyla Tanrı arasında gerçek, derin ve içten bir ilişki ve temasa yer bırakmadığı için, panteizm, sonluyla sonsuz arasında yakın ve özsel bir temas kurmak ve insanı Tanrı'ya yaklaştırmak amacıyla, var olan her şeyin bir birlik meydana getirdiğini ve herşeyi kapsayan bu birliğin tanrısal bir yapıda olduğunu iddia eder. (CEVİZCİ, 1999, s. 675)

oldukları ve bütünü göremedikleri için her şeyi *taklit* ederler. Taklitçi bir eğitim olursa eğitim de kısırlaşır. Bunu değiştirmenin başlangıç ve şartı, gençlere matematik, fizik formülleri ezberletmek değildir. (BİRGÜL, 2011, s. 6) Medrese kalbi mahkûm etmiştir, putperestliği hâkim kılmıştır. Bunun en temel nedeni ise *tasavvufun bir sanat sistemi* olarak hayattan uzaklaştırılmasıdır. (İRĞAT M. , 2017, s. 15-16)

Bütün nedir, nerededir? Realist dünya görüşünde akıl bu sırrı hiçbir zaman çözemez. Bu hakikat, aklın verebileceği bir bilgi değildir, aşkın yaşattığı haldir. (TOPÇU, İslam ve İnsan/Mevlana ve Tasavvuf, 2013, s. 178) Zekâ, metafizik açıdan yeterli değildir, bize realitenin özünü tanıtmaz. Realiteye tam olarak nüfuz edebilmek için sezgi gerekir. (KARA, Nurettin Topçu, 2009, s. 193) Zekâ, kazanç, hile ve ilimde kullanılır. (TOPÇU, Var Olmak, 1965, s. 92) Topçu, Henry Bergson'un epistemolojisinden etkilenmiştir. Bu yaklaşım, varlığı parçalayan bilginin bizi gerçeğe götüremeyeceği, gerçeğin bilgisinin ancak içe dönük mistik düşünüşle kavranabileceği yolunda bir yaklaşımdır. Onun ifade ettiği bu bilgi metafiziksel (sezgi) bilgidir. (İRĞAT M. , 2017, s. 53) "Metafizik aklın kâinata açılması, onu bütün halinde kavrayış cehdidir." (TOPÇU, Kültür ve Medeniyet, 1998, s. 47)

Aklın fonksiyonu, onu aşkın hududuna kadar götürmesidir. Akıl temeli tanıtır, ondan öteye gidemez. Akıl bizi aşka teslim eder, aşk Allah'la birleştirir. (TOPÇU, İslam ve İnsan/Mevlana ve Tasavvuf, 2013, s. 123) Aklın tek başına yeterli olmadığını düşünen Topçu, hakikatin araştırılmasında akli tamamlayacak yeni bir bilgi kaynağına ihtiyaç olduğunu söyler. Bu kaynak sezgidir, akla nazaran öncelik hakkına sahiptir. O felsefenin mistik, sezgisel bir ruha ermesi gerektiğini savunur. Bunun için de idealizmden hareket edilmelidir, realizm ruhun atılımlarını durdurur. (İRĞAT M. , 2017, s. 53) Realist düşünce yerine gerçek (Hakiki) düşünceyi yeniden tanımlayan Topçu, bunu varlık felsefesi üzerinde açıklar. Varlık Bir'dir ve kâinatın bütününe bağlanmayan, sonsuzluktan cevap getirmeyen düşünceler gerçek düşünce değildir. Gerçek düşünce *insanın içine akan* düşüncelerdir. (TOPÇU, Var Olmak, 1965, s. 19)

Realist felsefe akli kullandığı için hakikatin anahtarı değildir. Ancak, Aşk'ın açtığı yoldan hakikate gidilir. Dinin asıl yolu da budur. (TOPÇU, İslam ve İnsan/Mevlana ve Tasavvuf, 2013, s. 140) Tasavvuf hikmet değildir, ilahi hazdır. Onun yanında, felsefe ile beraber bütün ilimler ve bütün kaideler hakikatin posası hükmündedirler. (TOPÇU, İslam ve İnsan/Mevlana ve Tasavvuf, 2013, s. 143)

Skolastik felsefe (yani Realist Felsefe) Farabi ve İbn Sina ile başlamıştır Topçu'ya göre bunlar Aristo felsefesi ile kıyas mantığını tek hakikat diye benimsemiştir. Tevili çıkararak ve Aristo'yu yanılmaz kabul ederek filozofları son söz sahibi olarak görmüşlerdir. İbn Rüşd, Gazali'nin filozoflara itirazı olan Tehafüt kitabına karşılık Tehafüt 'ül Tehafüt kitabını yazmıştır. (TOPÇU, İslam ve İnsan/Mevlana ve Tasavvuf, 2013, s. 54, 140) Fakat filozoflar akıl merkezli açıklamalar yaptıkları için hakikati bulmadan hep eksik kalmışlardır.

Realist dünya görüşüne göre ilimler, eşyayı duyular ve deneyle tanıtır. Felsefe, duyularla deneyin üstüne yükselerek aklın bilgisini elde eder. Dinin dünyası ise aşk ile ilhamın dünyasıdır. Dinde esas olan imandır. İman, dışardan bilgi vermez. İman, ruhu varlıkla birleştirir. Hristiyanlığın yeryüzüne

getirdiği bu aşka düşman olarak Batı'nın ahlakında uçurumlar açan kuvvet madde âleminin kahrolası galibi büyük sanayidir. (TOPÇU, Kültür ve Medeniyet, 1998, s. 41)

Realist ruhlarda mantık dilinde düşünmek, şuur ile eşya arasında münasebet kurmaktır. Sebeplerle sonuçlar arasında münasebet kurmaktır. Nazariye yapan mantık düşünmeyi böyle tarif etmektedir. Lakin psikoloji, olayların böyle cereyan etmediğini ortaya koyar. Kendilerine uygun fikirlere hakikat damgasını basar insanlar ve aykırı görüşleri hakikat dışı yaparlar. (TOPÇU, Var Olmak, 1965, s. 17) Bir fikrin hakikat oluşu, bizim istek ve iştihalarımızın emri ile olur. Burada Topçu, düşünceyi mantıki süreçlerden ayırıp psikolojik sürece indirger ve hisle/duyguyla ilişkilendirip akılla olan bağı koparır. Buna göre insanın hakikat ölçüsü, insanın düşüncesine hâkim olan menfaatleri, şahsi hesapları ve istekleridir, zevkleri ve alışkanlıklarıdır. Düşünmek, kendimizi eşyaya değil, eşyayı kendimize uydurmaktır. (TOPÇU, Var Olmak, 1965, s. 17-18)

Sanat, realist düşüncenin ötesindedir. Sanat, bir hayal gücü hastalığı veya karşımıza çıkan realite ve bir bilgi sistemi değildir. Çünkü gerçek sanatkarlar her zaman realitenin üstüne çıkmışlardır. Fakat bunun için önce realiteye hâkim olmak ve ikazlarından faydalanmasını bilmek gerekir. (KARA, Nurettin Topçu, 2009, s. 313) Böylece Topçu belki de farkına varmadan sanat için realiteyi (gerçekliği) kabul etmek zorunda kalıyor, sanatın bu gerçeklikten yola çıkarak yapılmasını istiyor. Fakat onun tüm felsefesine bakıldığında aslında böyle bir gerçekliği kabul etmediği görülecektir. Kabul etmediği bir gerçeklikten sanatın faydalanmasını istemek birbiriyle çelişkili bir durumdur.

Realizmden mistisizme sıçramak sanat ile mümkündür. Mesela Michelangelo ve Sinan, 'her ikisi de mümin, ikisi de kuvvetle hâkim oldukları *realitenin bütün ikazlarından* faydalanmasını ve böyle bir realizmden bir hamlede mistisizme sıçramasını bilen dâhilerdir. (TOPÇU, Yarınki Türkiye, 1999, s. 159)

Sanat iradesi sanatkarı realitenin üzerine çıkarır, yaratıcı yapar. Ama bu türden sanat kurtarıcı vehimdir. Bu vehimden aşk doğar. Sanatın dünyası yokluk (fena) ile eş hale gelir. İzdırabın kaynağı bu yokluktur. İzdırabın içinde sonsuzluk cilveleri vardır. Sanatkar için ızdıraptan kurtulmanın tek çaresi mutlak varlığın yanında karar kılmaktır. İrade böylece sanattan dine geçer.(KARA, Nurettin Topçu, 2009, s. 314-315) Fakat bazı sanatçılar bu geçmede başarısız olurlar, bu sanatçılar realist sanatçılardır. Tabiata takılı kalırlar.

Realist dünya görüşüne göre dini de ikili bir ayırımı tabi tutan Topçu'ya göre, dinin realist ve idealist yönü vardır. Kutsal kitap Kur'an-ı Kerim, dünyadaki eserlerin en güzeli. İlahi seda duyulur. Bu seda, sanat ve ahlak basamaklarıyla basamaklanarak aslını arayan ilahi kitaptır, Tur dağındaki sevgiliye sunulan sedadır.(TOPÇU, Türkiye'nin Maarif Davası, 1970, s. 41) İslam'a ve Kur'an'a çok vurgu yapmasına rağmen, onun eserlerinin geneline bakıldığında Kur'an algısının zayıf olduğu görülmektedir. (KARA, Nurettin Topçu, 2009, s. 70) Realist din anlayışında, dini hayata ve Allah'a götüren aşk yoktur. (TOPÇU, İslam ve İnsan/Mevlana ve Tasavvuf, 2013, s. 64) Din adamları, bugün ruhi hayat sahibi değildirler. Eğer olsalardı, dinin olduğu gibi, dinle birlikte sistem teşkil eden kültür hayatının, sanatın, ahlakın, felsefenin sahipleri olurlardı.(TOPÇU, Kültür ve Medeniyet, 1998, s. 23)

Mabetteki merasimler alışkanlık olmuştur, taşkınlıklar ve hislere hitap eden sağırlaştırıcı silahlar dini hayatın dışında kalır. Namaz kılan da kıldırın da birdir. Din adamı bunlardan bambaşka insandır. Namaz, vecd getirmez, ruh huzuruna kavuşturamazsa yorgunluktur. Sadece onu kılmakla Allah'a borç ödenmez. Hacda aşk yoktur, Kâbe'den dönüşte aşk ve muhabbette getiren görülmemiştir. Bu nasıl ibadettir? Kâbe bekçileri Müslüman kardeşini soymakla görevlidir. Allah böyle bir ibadeti emretmemiştir. Haccın manası ruhsuz bedenlerin sırf mekân değiştirme şeklinde bir beldeye gitmiş olmak değildir. (TOPÇU, İslam ve İnsan/Mevlana ve Tasavvuf, 2013, s. 65) İslam'da tasavvufun başlangıcında sefilik vardır. Sefilikten gaye ahlaki temizlenmedir. Dini tatbikat zamanla yapıla yapıla, ahlaki temizlenme pratiğinin sonunda *ilahi birleşmeye* (idealist dine/mistik din) götürdüğünü göstermiştir. (TOPÇU, İslam ve İnsan/Mevlana ve Tasavvuf, 2013, s. 133)

İdealist Dünya Görüşü

Topçu'ya göre, İslam'da ideal ile real (gerçek) birbirine zıt değildir. İdeal çerçevede yaşamak 'gerçek'ten tamamıyla kopmayı gerektirmez. Fakat bizden istenen şey idealin gerçeğe hâkim olması için çaba sarf etmektir. (KÖK, Nurettin Topçu'nun İdealizmi, 2014, s. 45) *İdealist ruhlar* ise, sulhu kabul etmeyen, baş eğmeyen ve kendi ruhunun tabii izlerinde yürüyerek dışarıdan aldığı tesirlerle çarpışmayı kabul eden irade adamlarıdır. (KARA, Nurettin Topçu, 2009, s. 158-159) (TOPÇU, İradenin Davası Devlet ve Demokrasi, 1998, s. 22)

İradenin ilk hareket noktası insandır. İradenin insandaki ilk fonksiyonu, insana şuur ve ızdırabını fark ettirmektir. (İRĞAT M. , 2017, s. 177) İradenin insan hayatında benliğe bir tazyik ve karşı koyma şeklinde kendini gösterdiğini, böylece benliğin kendinde kendisini aşarak sonsuzluğa ulaşmaya çabalayan bir kuvvetin varlığını hissettirir. İradenin dokunuşuyla insanın yaptıklarıyla aldığı kararlar arasında bir dengesizlik olduğunu gören insanda, durgun şuur etkinleşir. (TOPÇU, İradenin Davası Devlet ve Demokrasi, 1998, s. 23)(İRĞAT M. , 2017, s. 178) İnsan, gerçek denen şeyin bir *yanılgı*, hayatın bir acı ve irade için de en iyi şeyin kendi *kendisini inkâr* etmek olduğunu anlar (fena). (TOPÇU, İsyah Ahlakı, 2002, s. 199) Topçu'nun insan ideali realitenin ötesine geçmektedir. Ve buna bağlı olarak bilgi anlayışında da değişiklikler olur. Topçu'nun bilgi anlayışı bütünü itibariyle *nebevi bilgiyi* esas alan *keşfi* yahut *irfani* yöntem üzerine kuruludur. İlmin en önemli özelliği '*hakikat aşk*'ı olmasıdır. (KARA, Nurettin Topçu, 2009, s. 218-219) Aşk, nazariye ve tenkidi tanımaz. (TOPÇU, Var Olmak, 1965, s. 38) Zekâ, metafizik açıdan yeterli değildir, bize realitenin özünü tanıtmaz. Realiteye tam olarak nüfuz edebilmek için *sezgi* gerekir. (KARA, Nurettin Topçu, 2009, s. 193) Sezgi veya duygu sanata, rüyaya ve sevdaya götürür. (TOPÇU, Var Olmak, 1965, s. 92) Sezgi, duygulanma halleriyle dopdoludur. Sezgili düşünce, her şeyden önce bir estetik düşüncüdür. Duyum, menfaatten ve gayelilik fikrinden arındırılmıştır. O nedenle sezgili bilgi dünya hakkındaki ilk bilgimizdir. (TOPÇU, İsyah Ahlakı, 2002, s. 116)

Bergson'un estetik sezgisi, eşyanın tam olarak yerinde, ikisinden de müstakil bir birleşmedir. Bu birleşmede dış dünya kendi hususiyetlerini asla kaybetmez. Ancak benliğin bir an için eşyanın

karakteri içine sığınarak, onu olduğu gibi tanıyabilmesi için gösterilen bir gayrettir.(TOPÇU, Bergson, 2011, s. 112 vd.)

İdealist birey sevgiyle/ilhamla hareket eder. Sonsuzluğa kavuşmaya isteklidir. İlahi kaynaklıdır. Bu anlamda o iradelidir ama onun iradesi aslında *Allah'ın iradesi* olmaktadır. O her zaman kendini tanımak ve ona göre hareket etmek için *iç gözlem* yapar. O iç gözlemden uzaklaşınca taklide kayar. *Dış gözlem* ve iç gözlem birleşince *olgunlaşan düşünce* ortaya çıkar. Dış dünyadan elde edilen verilerle insan içe dönmelidir, böylece olgunlaşıp dış dünyayı daha iyi değerlendirebilir. Bunun yolu ise bireyin ızdırıp çekmesidir. Izdırabın yolu ulûhiyetin yoludur. Hayatın en mühim hadisesidir ve insanı insan yapan, düşüncesinin gücünü ve iradesinin hamlelerini hazırlayan, insanlığın büyük hareketlerini yaratan ızdıraptır. Izdırıp çekmedikçe insana hiçbir şey nüfuz etmez. İnsanlık yolunda onun yardımı olmaksızın bir adım bile atmak kabil olmaz. İnsanlığın iradesi, ızdırabın eseridir. (TOPÇU, İradenin Davası Devlet ve Demokrasi, 1998, s. 25-28)

Izırap, bir gayettir çünkü sanatkâr eserini meydana getirirken duyduğu ızdırabı tesadüfen değil, isteyerek ve arayarak bulur. İnsanda sanattan da önce gelen bir aşk vardır, sanatın özü, iradenin derinliklerinde transcendent (aşkın) hareketindedir. Bu hareketin, yani sanat iradesinin kaynağı ise imandır. (KARA, Nurettin Topçu, 2009, s. 314) Sanat, idealist olduğu için sanattır. Fakat idealist olduğu zaman bile, özellikle idealist olduğunda, gerçeklik dünyasından alınmış unsurlarla bezenmeyi ve beslenmeyi asla bırakmaz. Sanatın hüneri, bizi saf gereklilikle doğrudan temasa geçirmeye yönelik bir usuldür. Sanat, gerçekliği ifade etmek için sembolleri kullanır, Sembol bir işarettir, sanatta ifadesini bulan gerçekliğe imada bulunmaktadır. Sembollerin hareketiyle sezgiler kazanırız ve sanatkârın kendisi gibi, tabiatla içten bir münasebet kurarız. Sezgiyi duymak, tabiatın bize nüfuz etmesidir. (TOPÇU, İsyân Ahlakı, 2002, s. 118)

Mektebi aşk beslemektedir. Sevgi tasavvufun mektebidir. Mağlubiyet ve musibet mektep olur, ihtiras mektep, sabır mekteptir. Birinciye en güzel örnek güzel ihtirasların muhteris sanatkârları, ikinciye örnek ise velilerdir. Mektebi aşk besler, metotlu düşünce yaşatır. (TOPÇU, Türkiye'nin Maarif Davası, 1970, s. 48,50) Burada muallim yine mistik bir anlama bürünmektedir, sanatkârlar ve edebi sanat sahipleri muallim rolünü üstlenir, o bizim ruh yapımızın sanatkârıdır.(TOPÇU, Türkiye'nin Maarif Davası, 1970, s. 58,60) Ders, hakikatlerin araştırılmasıdır. Ders okumak, bazı hayati faydaları sağlamak için bir vasıta değil, hakikatler peşinde koşmak için başlı başına bir gayedir. (TOPÇU, Türkiye'nin Maarif Davası, 1970, s. 94)

Sanat, dıştaki varlıklara akseden bizim kendi hayallerimiz ve kendi tasavvurlarımızdır. Hayatı bize değerli yapacak ilk neşve, sanat neşvesidir. O, güneşin bizdeki neşvesidir. Sanatkârlar bizden çıkıp tabiata yayılan ilahi neşvenin terennümleridir. Yunus suların, Mevlana neyden çıkan feryadın, Beethoven rüzgârın, Cezanne, Van Gogh güneşin yaşattığı neşvenin terennümleridir. (TOPÇU, Kültür ve Medeniyet, 1998, s. 85) Sanat, sanatkâr tarafından hür olarak arandığı için, yine sanat içindir, kendisinden başka hiçbir gaye gütmemektedir. (TOPÇU, Kültür ve Medeniyet, 1998, s. 17) Sanat yokluğa götürür, insandaki bu yokluk mistikteki fena durumu gibidir. (KARA, Nurettin Topçu, 2009, s.

317) Estetik, tabiatla birlikte olma halidir. Sanat bir kurtuluş, ebediyete sığınmadır. Sanatçı din dışı şeylere tapınarak estetik imana, sonra içine yönelirse dini imana oradan da mistik imana ulaşır. (TOPÇU, İsyah Ahlakı, 2002, s. 119)

Estetik İman

İnsanda harekete başlayan iradenin Allah'a ve sonsuzluğa ulaşmasındaki son durak sanattır. Topçu'ya göre sanat; insan ruhunun serbestçe yani muayyen kaidelere tabi olmaksızın, güzeli araştırma hareketi, dıştaki varlıklara akseden bizim kendi hayallerimiz ve kendi tasavvurlarımız, hatta en ileri derecesinde bizim kendi cevherimizdir. Sanat, insan iradesinin derinliklerinde ve aşkın hareketinde bulunur. Sanat iradesinin kaynağı imandır. İman iki şekilde görünür, çokluğa çevrilen *estetik iman*, birliğe çevrilen *dini iman*. (KÖK, Nurettin Topçu'da Din Felsefesi, 1995, s. 51-56) İnsan ruhunun tabii ilerleyişinde birinciden ikinciye geçilir. Allah'ı istemeden önce ve Allahsız olarak iradenin tabiattaki bütün varlıkları istemesinden ve böylece aşkı tanımasından *estetik iman* doğmuştur. Fakat bütün tatminlerin yetersizliği, gerçek sanatkârı sonunda sonsuzlukla karşı karşıya getirecektir. (KARA, Nurettin Topçu, 2009, s. 317) Estetik imandan doğan sonsuzluğu arzulayan sanat, insan ruhunu sonsuzluğa ulaştırdığı için irade Allah'a götürmektedir. Bu yönüyle o kendisinden daha ileride bulunan ahlaki yaşayışa da hamleler hazırlar. Böylece sanattan dine geçiş bir nevi hastalıktan iyileşme ve devasını bulma gibi bir haldir. Sanatın içerdiği sonsuzluk iradesine bağlı sonsuz cilveler sanatı değerli yapar. Bu cilvelerin kaynağı ise dindir ve sanattan dine bir geçiş olur. (İRĞAT M. , 2017, s. 182-184)

İmanın estetik yönü olduğunu gibi esasında o mistik bir unsurdur ve aşkla özdeştir. (KÖK, Nurettin Topçu'da Din Felsefesi, 1995, s. 50) Çünkü o, doğduğu varlıkta, benliğin kendi üzerine dönüşü ve kendini arayışıdır. (TOPÇU, Kültür ve Medeniyet, 1998, s. 131) Lakin çok kere sanatkârlar kendi mıntıklarından asla ayrılmayarak sonuna kadar sanatın kendi dini ve kendine tapınışıyla yaşamışlardır (yani estetik iman boyutunda takılı kalmışlardır). Sanatkâr kendi vehmini mukaddesleştirmektedir ve bütün ömrünce, sahip olduğu imanı, aşk ile ölüm arasındaki gidip gelmelerin ıstırabını yaşar. Bu gidip gelmeler arasında sanatkârda birçok mistik hallerin doğduğu görülür. (TOPÇU, Kültür ve Medeniyet, 1998, s. 131-132) Lakin insanı isyana ulaştıracak adım, sanatkârın imanından dindarın imanına götüren ilerleyiştir (estetik imandan dini imana geçiş olur). Çokluğa iman demek olan sanattan birliğe iman olan dine geçiş, insanı ahlaki hayata sokar. Her dinin esas mistiklidir. (TOPÇU, Kültür ve Medeniyet, 1998, s. 132) Sanat basamağını aştıktan sonra daha yüksek bir bölgede ahlak ve hayrın neşvesi tadılır (mistik iman seviyesi). (TOPÇU, Kültür ve Medeniyet, 1998, s. 85)

Topçu estetizm içinde bir imana ulaşmak gibi bir kaygısının bulunmadığını belirtir. Fakat üstün seviyede sanat faaliyeti sanatkârı, o farkında olmasa bile bir çeşit mistisizme, dolayısıyla imana ulaştırır. Her çeşit sanat faaliyeti, aslında, dünyadaki şekillere bir çeşit tapınmadır. Sanatkâr, bu din dışı şekillerden geçerek mistik imana varır. (KARA, Nurettin Topçu, 2009, s. 313) Sanatkâr ve hayat adamı, diplomat ve asker, dindar ve ahlakçı, hep filozofun kalbinde birleşirler. Felsefesi olan milletin kalbi de vardır. İmanı olan bir cemaatin felsefesi mutlaka vardır. (TOPÇU, Kültür ve Medeniyet, 1998, s. 17) Topçu'da felsefe, özel bir felsefedir. Metafizik, etik ve estetik alanların dışına çıkmaz. (İRĞAT M. ,

2017, s. 52) Yani Topçu'da estetik iman zaman zaman dini imanla birleşerek mistik imana dönüşür, fakat bu mistik imanın akıl dışı olmadığını söyler. Realist âleme ait gördüğü akıl ile idealist âleme ait gördüğü mistik iman arasında sorun görmemesi ve mistik imanın akıl dışı olmadığını söylemesi (KÖK, Temel Problemleri Çerçevesinde Nurettin Topçu'da Din Felsefesi, 2000, s. 88) onun düşüncesinin çelişkili yönlerinden biridir.

Sanata kaçmak gerçek kurtuluşu ve huzuru vermez. Bunu Baudelaire, Varlaine, Balzac, Edgar Allen Poe, Servet-i Fünuncular denemiş ama başaramamıştır. Bununla beraber, hayattan kaçan sanatkârın şikâyet ve nefretlerinde 'derece derece incelmış ve bazen da sonsuzluğun sevdasına karışmış' bir yanı görmek mümkündür. Hayattan kaçanların cesur olanları, kısa sürede sanatın gerçekte bir vasıta olduğunu anlayarak sonsuzluğa sınırlar. (KARA, Nurettin Topçu, 2009, s. 316) Bu manada sanatkâr 'hadiseler karşısında kendi iç dünyasına çevrilen bir metafizikçidir. Ruhun dünya ile çarpışmasını dikkatle takip eder ve içindeki mistik ritmi hislerin sembollerine bürüyerek bize anlatır. Sanatkâr, sayıklayan bir filozoftur. Aralarındaki fark filozof, kâinatı; sanatkâr mukadderatı düşünür. (TOPÇU, Kültür ve Medeniyet, 1998, s. 49)

Sanat, aynı zamanda dine götüren bir köprü gibidir. Bu köprüyü Michelangelo, Goethe, Lamartine ve Fuzuli gibi sanat kahramanları aşmaya çalışmışlardır. Yunus, Mevlana ve Akif gibi Allah muhterisleri ise sanatla din arasındaki köprünün din tarafından kurucularıdır. (TOPÇU, İradenin Davası Devlet ve Demokrasi, 1998, s. 64) (KARA, Nurettin Topçu, 2009, s. 316) Tasavvufu İslam ile eş gören Topçu, tasavvufu Hallac-ı Mansur üzerinden inşa etmiştir. (KARA, Ahlâk Davasına ve Muallimliğe Adanmış Bir Ömür: Nurettin Topçu, 2016, s. 15)

Kültürün çıkışı Mevlana olmalıdır. Felsefe ve güzel sanatlar ondan çıkarılabilir. (TOPÇU, İslam ve İnsan/Mevlana ve Tasavvuf, 2013, s. 119) Mevlana'da sanat felsefi bir idealizmden çok dini bir temele dayanmaktadır. Mevlana'nın felsefesi panteizme dayanır. Panteizm veya vahdet-i vücüt: Allah ve kâinat, aynı cevherin iki türlü görünüşüdür. Hakikatte bunlar birdir, kâinat Allah'tan başka bir şey değildir. (TOPÇU, İslam ve İnsan/Mevlana ve Tasavvuf, 2013, s. 122) Tasavvuf öğretisinin sanat olarak sunulması için aşk derdi gereklidir. (KARA, Nurettin Topçu, 2009, s. 359) Medrese, kalbi mahkûm etmiştir. Putperestliği hâkim kılmıştır. *Tasavvuf sanat sistemi olarak* hayattan uzaklaştırılmıştır. (TOPÇU, İslam ve İnsan/Mevlana ve Tasavvuf, 2013, s. 58) Şeriat uleması, tasavvufun cehalet eseri ve bidat olduğunu iddia edebilir. İlahi tecrübeye yabancı olanların onu itham etmeleri tabii karşılanmalıdır. (TOPÇU, İslam ve İnsan/Mevlana ve Tasavvuf, 2013, s. 133) Kur'an'ın felsefesi Mevlana'nın eserlerinde tam ve eşsiz bir şekilde sinmiştir. Mevlana şiiri ve sanatı din ile ilhamın emrinde buldurmuş, onlara hizmetkâr yapmıştır. Sanat onun dini yaşayışının bir tecellisinden ibaret oldu. Mesnevi'de İslami doktrine uygun anlatılan hikâyeler, davayı ispata yeterlidir. Mevlana'nın birçoklarının meftun olduğu sanatkâr tarafı, onun zahiridir. Ahenk ve kafiye, güzel söz ile gözyaşının muhteşem terkibi olan sanat, kabuktaki parıltıdan ibarettir. (TOPÇU, İslam ve İnsan/Mevlana ve Tasavvuf, 2013, s. 124-126) Mevlana'da hikmet vardır, ahlak vardır, din vardır, sanat vardır. Bazıları onu sanatkâr, bazıları tasavvufçu, bazıları ise dindarlarla eğlenen biri diye tetkik etmektedir. O bir İslam

velisidir, onun merkezi İslamî aşktan başka bir şey değildir. İman ve ibadetleri aşk kavramının içinde birleştiren Mevlana'nın temel aşk felsefesini benimseyen Topçu, bununla Tanrı ile birleşeceğine inanır. (TOPÇU, İslam ve İnsan/Mevlana ve Tasavvuf, 2013, s. 160) Aşkın olmadığı yerde iman yoktur, sadece taklit vardır.

Yunus'tan Akif'e kadar, Hüsn-ü Aşk ve Makber'i de içerisine alarak gençlere dini ruhu heyecan halinde aşılacak en kuvvetli vasıta edebiyattır. (TOPÇU, Türkiye'nin Maarif Davası, 1970, s. 129) Şiir, roman ve hikâyeye olumlu anlamlar yükleyen Topçu, sinemaya olumsuz bakmaktadır. Aşkı hançerleyen sanat, hayatı hayvanlaştıran ve hayvan zevklerini bütün hayat yapan sahne ve sinema harbi istemektedir. Kalplerinde Hacı Bayram'ı kovduktan sonra sahne sanatçılarına gönüllerinde taht kuran şimdiki nesil harbi ister. Bu harbi önleyecek kuvvet ise Topçu'ya göre aşk ile merhamettir. (TOPÇU, Kültür ve Medeniyet, 1998, s. 183-184)

Genç ruhların yetiştirilmesinde ilk yapılacak iş onların müzik ile sık ve sürekli temas halinde yaşatmaktır. Müzik kültürü vermek, nağmeyi sevdirmek ve ruhundaki akışı karşılayarak melodiyi sesler dünyasında ona aratmaktır. Müzik temizleyicidir; genç ruhu bulaştığı kirlere temizler; ondaki dikenleri ayıklar. Müzik sonsuz varlığın sevgisini verir, müzik bizi varlıkla birleştirir; çokluktan çokluğun ezasından kurtarır. Müzik ruha hürriyet vaad eder, hür oluşunun umidini sunar. (TOPÇU, Kültür ve Medeniyet, 1998, s. 128)

Medeniyet Aşk'ın eseridir. Rönesans ve romantizm bu aşkın eseridir. Hıristiyanlığın yeryüzüne getirdiği bu aşka düşman olarak Batı'nın ahlakında uçurumlar açan kuvvet madde âleminin kahrolası galibi büyük sanayidir. (TOPÇU, Kültür ve Medeniyet, 1998, s. 41) Avrupa'nın temelinde metafizik ve Bergson metafiziği vardır. Metafizik, içgüdülerimizle yaşamamıza razı olmayıp, bizden üstün bir akıl dileyen disiplindir. Kurtuluşun yolu, kâbus perdesinin sıyrılması ve onun altında gizlenen varlığın kurtulmasıyla açılır. Yunus'un 'benden içerü' dediği bu varlıktır. Bütün hayatı boyunca insan onu arar ve onu aramaya iç hayata inmekle, ruhî anlamda derinleşmekle olur. Sonunda her şeyde onun varlığı bulunur. 'Ene'l Hak' diye başlanır, 'La mevcude İlla Hu' (O'ndan başka varlık yok) diye bitirilir. İnsan da O varlığın içindedir, O'ndan ayrı değildir. Çünkü vücut birdir. O halde bunlar da Hakk'ın aynı olur. (KÖK, Nurettin Topçu'da Mistik İmanın Estetik ve Felsefi Temelleri, 1997, s. 456) Çünkü bölüm bütünden habersizdir. Kurtuluş, Ene'l Hak demekle, La mevcude illallah demekle olur. Ve can gözü ile Allah'ı görmeye olur. (TOPÇU, Kültür ve Medeniyet, 1998, s. 48, 136, 139) Böylece insan sermaye devrinden gönül devrine geçer, ruh ilimleri ilerler, insan iç dünyasında derinleşir. (DURAN & POLAT, 2015, s. 3).

Sonuç

Sanat, sadece sanat olarak kalınca tatmin yerine tatminsizliğin şuurunu getirir. Allah'ı istemeden önce ve Allahsız olarak iradenin tabiatındaki, bütün varlıkları istemesinden ve böylece aşkı tanımasından estetik iman doğmuştur. Fakat bütün tatminlerin yetersizliği, gerçek sanatkârı sonunda sonsuzlukla karşı karşıya getirecektir. Sanatla din arasında çok az sayıda sanatkâr tarafından kurulan bir bağ vardır. (KARA, Nurettin Topçu, 2009, s. 317) Bu bağ kurulursa estetik imandan dini imana ondan mistik imana

ve ondan da ahlaka ve mistik dine geçilir. Zaten bütün uğraşların gerçek amacı ahlak ve mistik dindir. Kalan her şey ahlak ve mistik dine ulaşmada yalnızca bir araçtır.

O nedenle toplumda herkes sanatla ilgilenmelidir. Din adamları, kadınlar, çocuklar, eğitimin temelinde sanat olmalıdır. Din adamları sadece dinin şekline bağlı kalırsa onu taklit etmiş olur fakat dine nüfuz etmenin yolu sanattan geçer. Din adamı sadece dine değil, sanata, kültüre, ilime de hâkim olmalıdır. Burada Topçu sanat deyince daha çok tasavvufu anlar. Çünkü İslam'ın sanatsal yorumunu tasavvuf yapmıştır. Fakat bu bilindik sanat değil, mistik din merkezli 'mistik dinden hareket eden' sanattır. Bu yönüyle dinin mistik yorumunu yapan Mevlana'nın eserleri dikkate alınmalıdır.

Değerlendirme

Bergson ve Topçu'nun genel felsefesi sezgi ve duygu temelli bir felsefedir. Aklı (rasyonelliği) ve deneyi bilgi edinmede yeterli görmeyen Bergson ve Topçu, bilgi edinmenin en nihai yolunun sezgi olduğunu ve bu sezginin de duygu kökenli (aşk, merhamet, ızdırap) olması gerektiğini düşünür. Burada sezgi kavramı kritik bir rol oynar. Acaba sezgi Bergson ve Topçu'nun savundukları gibi sadece 'duygu'ya mı dayanır ve kökenleri sadece mistik düşüncede mi bulunur? İnsanın fiziksel gelişimi belli aşamalardan geçmektedir. Ve buna göre insanın algı, düşünme, mantık yürütme vb. becerileri de değişmektedir. Jean Piaget insanın fiziksel gelişimine bağlı olan üç zihinsel gelişim dönemi saptamıştır. Bunlar sembolik/sezgisel dönem (4-7 yaş), somut işlemler dönemi (7-11 yaş), soyut işlemler dönemidir (11-17 yaş). Bu döneme bağlı olarak insanda üç tür sezgi vardır diyebiliriz: Duygulara/içgüdüye dayalı duygusal sezgi, somut işlemlere yani deneye dayalı somut sezgi ve akla, akıl yürütmeye dayalı soyut sezgi. (TAN, 21-23 Eylül 2019, s. 979-989) O zaman biz insanda tek bir sezgi türü olduğunu söyleyemeyiz ve felsefemizi tek bir sezgi üzerine inşa edemeyiz. Böyle yapılırsa yani sadece duyguya dayalı sezgi öne çıkarılırsa eksik bir bakış açısıyla olayları değerlendirilmiş olur. Bu üç tür sezgisel bilgiyi dini, toplumu, insanı, evreni, Tanrı'yı anlamak için göz önünde bulundurmalıyız. Örneğin dini, önce ailemizden öğrenir dine bağlanır, Tanrı'yı severiz (duygusal sezgi). Sonra dinin ritüellerini yani namaz, oruç, zekât... vb. emirleri yerine getiririz (somut sezgi), en son, akıl ve mantığın gelişmesi sonucu Tanrı'nın varlığının akli delillerini evrende, bilimde, mantıkta bulmaya çalışırız (soyut sezgi). İslam filozofları, teistik delilleri soyut sezgiye uygun olarak ortaya koymuşlardır. Böylece inancımız üç dönemi içine alır, hakikat çok boyutlu görülür ve objektif/evrensel bir düşünceye ulaşabiliriz. O nedenle Topçu'nun realist/idealist dünya görüşüne göre yaptığı irade tanımı, aklın alanını ve deneyin alanını sadece 'realist' dünya ile sınırlaması eksik bir açıklamadır.

Sonuçta, akıldan (soyut dönem) ve deneyden (somut dönem) de 'sezgi'ye giden bir yol vardır. Sezgiye sadece duygu (aşk, sevgi, merhamet, ızdırap) (duygusal sezgi) ile gidilmez. Sezginin duygu, deney ve akıl boyutu geliştikçe sezgimiz de gelişir ve hakikatin bilgisine bu yolla ulaşabiliriz. İlimde, kültürde, sanatta, felsefede, dinde yani hayatın her alanında bu üçlü birbiriyle eşgüdümlü kullanılarak gelişme kaydeder. Bergson ve Topçu'nun düşünce sistemi bu yönüyle yeniden değerlendirilmesi gerekir.

KAYNAKÇA

- BİRĞÜL, M. (2011, June). Nurettin Topçu'da Felsefe-Din İlişkisi Problemi. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*(V.1).
- CEVİZCİ, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- DURAN, H., & POLAT, A. (2015). Nurettin Topçu'da Milliyetçilik ve Anadolu Milliyetçiliği. *Dumlupınar Sosyal Bilimler Dergisi*(28).
- İRĞAT, M. (2016). Nurettin Topçu Düşüncesinde Varoluşsal Bir Argüman Olarak İradenin Tarihsel Hareketi. *Asos Journal Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*(36), 311-323.
- İRĞAT, M. (2017). *Nurettin Topçu ve İrade Davası*. İstanbul: Çıra Yayınları.
- KARA, İ. (2009). *Nurettin Topçu*. Ankara: T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- KARA, İ. (2016). Ahlâk Davasına ve Muallimliğe Adanmış Bir Ömür: Nurettin Topçu. *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*(2), 6-23.
- KÖK, M. (1995). *Nurettin Topçu'da Din Felsefesi*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- KÖK, M. (1997). Nurettin Topçu'da Mistik İmanın Estetik ve Felsefi Temelleri. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, 439-462.
- KÖK, M. (2000). Temel Problemleri Çerçevesinde Nurettin Topçu'da Din Felsefesi. *Dini Araştırmalar*, 83-92.
- KÖK, M. (2014). Nurettin Topçu'nun İdealizmi. *Nurettin Topçu Paneli* (s. 38-48). Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- TAN, A. (21-23 Eylül 2019). Dinî Tecrübe Delilinde Sezginin Yeri ve Önemi. M. T. (ed) içinde, *Bilimsel Çalışmalar Kongresi Kongre Tam Metin Kitabı* (s. 978-989). Malatya: İKSAD Yayınları.
- TOPÇU, N. (1965). *Var Olmak*. İstanbul: Yağmur Yayınları.
- TOPÇU, N. (1970). *Türkiye'nin Maarif Davası*. İstanbul: Hareket Yayınları.
- TOPÇU, N. (1998). *İradenin Davası Devlet ve Demokrasi* (3.Baskı b.). İstanbul: Dergah Yayınları.
- TOPÇU, N. (1998). *Kültür ve Medeniyet*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- TOPÇU, N. (1999). *Yarınki Türkiye*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- TOPÇU, N. (2002). *İsyân Ahlakı*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- TOPÇU, N. (2011). *Bergson*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- TOPÇU, N. (2013). *İslam ve İnsan/Mevlana ve Tasavvuf*. İstanbul: Dergah Yayınları.